
Anneke Neijt:

*Waarom geen
dubbelspellingen?*

In dit najaar wordt naar alle waarschijnlijkheid de nieuwe spelling van kracht. De invoering op school is bepaald op 1 augustus 1996. Dat is snel, want de inhoud van de spellingswijzigingen is dan nog geen jaar bekend (in december 1995 verscheen de woordenlijst met de uiteindelijke formulering van de nieuwe regels). Een overgangstermijn van minstens zes jaar voor het onderwijs had meer voor de hand gelegen.

Vooruitlopend op de afronding van de regeringsbesluiten heeft de overheid enkele maanden geleden aan scholen de benodigde informatie gestuurd. Twee nieuwe woordenlijsten en exemplaren van *Uitleg*, het officiële publikatie- en voorlichtingsblad van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. In een speciaal op de spelling gericht nummer van dit blad worden de belangrijkste wijzigingen uiteen gezet. Die wijzigingen zijn niet drastisch, maar betreffen wel een groot aantal woorden. De regels voor deel- en koppeltekens zijn aangescherpt (*zeeëend* wordt *zee-eend*), de regels voor tussenletters in samenstellingen zijn gewijzigd (*hondehok* wordt *hondenhok* en *geboortencijfer* wordt *geboortecijfer*), en veel dubbelvormen zijn geschrapt. De nieuwe woordenlijst geeft alleen de spelling die voorheen de voorkeursvorm heette; de toegelaten vormen zijn weggelaten. Zo verdwijnt elk tweede woord in de reeks *actie, aktie, desa, dessa, kwalificeren, qualificeren, sekse, sexe*. Wie gewend is de voorkeurspelling te gebruiken, zal de laatste wijziging niet merken, al zal menig een zich er niet van bewust zijn dat bijvoorbeeld *desa* de voorkeursvorm was.

Dubbelvormen zijn in 1954 ingevoerd door de commissie Van Haeringen, die zich daarbij heeft laten leiden door het gebruik: 'In een aantal gevallen hebben we dubbelvormen toe-

gelaten en dan onze voorkeur aan een van beide spellingen gegeven door deze voorop te plaatsen. Hierbij hebben we ons uitsluitend door reeds bestaande spellinggewoonten laten leiden.' (Woordenlijst 1954, p. xlv.) De maatregel was als overgangsmaatregel bedoeld. Wanneer de ene vorm duidelijk meer gebruikt zou worden dan de andere, dan zou die als enige in de herziene woordenlijst moeten worden opgenomen: 'Bij een volgende bewerking van de woordenlijst kan met dan gebleken voorkeur rekening worden gehouden.' Het is er niet van gekomen, want al snel na 1954 werd de voorkeurspelling voorgeschreven aan ministeries en onderwijs. Ruimte voor ongedwongen veranderingen in de spelling, zoals de commissie Van Haeringen beoogd had, was er daarna niet meer.

Na veertig jaar worden dubbelvormen weer afgeschaft, want, zo lezen we in het voorlichtingsblad *Uitleg*: 'Dubbelspelling bestaat in geen enkel ander land' (p. 8). Het Nederlands zou dus als enige taal een dubbelspelling hebben? Hoe zit dat dan met het Engelse en Amerikaanse *honour-honor, industrialized-industrialised*? Toegegeven, Engeland en Amerika zijn verschillende landen. Kijken we echter even naar andere delen van de wereld, dan zien we dat dubbelspelling daar ook voorkomt binnen één land: Japan heeft een lange traditie van lettergreepschrift naast woordschrift, China heeft vereenvoudigde karakters ingevoerd naast de klassieke karakters, Zuid-Afrika kent 'wisselvormen' van het type *Chinees* naast *Sjinees* en Duitsland, Zwitserland en Oostenrijk hebben zeer kort geleden dubbelvormen ingevoerd zoals *Delphin, Delfin* voor 'dolfijn'.

De dubbelspelling kan dus niet afgeschaft zijn om aansluiting te vinden bij andere talen. Dat zou ook wel een dubieuze reden zijn, want aansluiting bij andere talen zou een aanwijsbaar voordeel moeten bieden en dat voordeel wordt niet genoemd. De werkelijke reden voor afschaffing staat niet in de nieuwe woordenlijst, die nog wijst op bezwaren in de uitgeverwereld, 'waar de toenemende invloed van de informatietechnologie de behoefte aan eenduidigheid sterk heeft doen toenemen' (*Woordenlijst* 1995, p. 7). De introductie van computers heeft het schriftelijke taalverkeer ingrijpend beïnvloed, maar de noodzaak voor minder spellingvariatie volgt er niet uit. Com-

puters kunnen heel goed met twee spellingen overweg, zoals het gebruik van de spellingcontrole voor Engelse en Amerikaanse teksten laat zien. De gebruiker stelt de tekstverwerker in op het verschil 'UK' of 'US'. Dat is niet anders dan het instellen van de tekstverwerker op controle van een Engelse of Nederlandse tekst.

Het ontbreken van dubbelvormen in andere talen en de opkomst van de computer kan dus geen reden zijn voor het afschaffen van dubbelvormen. De werkelijke reden is minder wereldschokkend: in navolging van het onderwijs en de ministeries werd in andere sectoren meestal de voorkeurspelling gebruikt. Afschaffen van dubbelvormen is eigenlijk dus geen wijziging, wel een bevestiging van de status-quo. De voorstellen van de spellingcommissie voor een wat drastischer aanpak van de Nederlandse spelling waren immers gestrand op weerstand.

De overheid beschouwt de afschaffing van dubbelvormen als vooruitgang: 'Door de voorkeurspelling tot enig toegelaten spelling te maken, is er nu wel duidelijkheid. Tegelijk zijn de evidente fouten uit 1954, zoals *kosmos* met een *k* en *microcosmos* met een *c*, verbeterd.' (Uitleg p. 8) De duidelijkheid valt nogal tegen, en daarmee kan ook de stelling dat dit een verbetering is, worden betwijfeld. De evidente fout uit 1954 was immers de volstreekte willekeur bij het bepalen van voorkeursvorm en toegelaten vorm, en die fout is met deze wijziging niet hersteld. De erfenis van toen is bijvoorbeeld de reeks *kaleidoscoop*, *karamel*, *akuut*, *akkoord*, *claxon*. Een onberekenbaar mengelmoesje van *k* en *c*. In *karamel*, *akkoord* is de vernederlandste spelling gekozen. De drie andere woorden van de reeks hebben een vreemde spelling, dat wil zeggen: een spelling die in inheemse woorden niet voorkomt. Dat is overigens niet altijd de spelling die in andere talen voorkomt, want *claxon* bijvoorbeeld begint in het Duits, Engels en Frans met een *k*. Het Nederlands is dus wel afwijkend in vergelijking met de spelling van andere talen. Niet omdat er dubbelvormen in voorkomen, maar omdat een zo weinig voorspelbare afwisseling van inheemse en vreemde vormen in geen enkel ander land voorkomt, met uitzondering natuurlijk van België.

Trouwens, de recente wijziging leidde niet

tot afschaffing van dubbelspellingen. Talloze oude paren zijn behouden: *eekhoorn-eekhoren*, *kieviet-kievit*, *transitoir-transitoor*, *waspoeder-waspoeier*. Nieuwe zijn toegevoegd: *choqueren-shockeren*, *gashandel-gashendel*, *koosjer-kosjer-kousjer* (voorheen *koosjer-kousjer*). Zolang het om systematische varianten gaat (*rn* of *ren* in woorden zoals *eekhoorn*; *oed* of *oei* in woorden zoals *poeder*) kan de schrijver gemakkelijk bepalen welke variant het best bevalt. Maar de nieuwe dubbelvormen missen deze systematiek, en zullen dus voor verwarring zorgen.

De geschiedenis herhaalt zich. De spelling De Vries en Te Winkel (1863) kende gekunstelde regels voor het schrijven van naamvalen. In plaats van die af te schaffen, werden ze tot twee maal toe opnieuw ingevoerd (1930, minister Terpstra; 1936, minister Slotemaker de Bruïne). De regering schafte uiteindelijk de naamvalsregels af (in 1954), maar introduceerde een gekunstelde verzameling voorkeursvormen en toegelaten spellingen. In plaats van die op te doeken, blijft de helft van de gekunstelde verzameling anno 1995 bestaan. Geen reden om veel ophef over te maken. Er is op dit punt gewoon niets veranderd in onze spelling.

De afschaffing van de dubbelvormen is dus geen vooruitgang, maar ook geen achteruitgang, want er verandert in feite niets. Mogelijk, maar dat moet de toekomst uitwijzen, blijkt de wijziging toch een achteruitgang te zijn, doordat taalgebruikers zich intoleranter gaan gedragen in spellingaangelegenheden. Want, hoe raar het ook klinkt, het is vanaf nu 'echt' fout als iemand *kaleidoscoop*, *karamel*, *akuut*, *accoord*, *klaxon* schrijft. Het gebrek aan regels voor het schrijven van woorden die voorheen een dubbele spelling kenden, kan ertoe leiden dat alles aan de spelling, en wellicht alles wat met taal te maken heeft, beschouwd zal worden als grillige willekeur. En dat zou geen vooruitgang betekenen.

Literatuur

Uitleg nr. 12, 24 april 1996.

Woordenlijst van de Nederlandse taal. 's-Gravenhage, Sdu, 1954.

Woordenlijst Nederlandse taal, Den Haag, Sdu, 1995.